

Preek op de laatste zondag van het kerkelijk jaar door ds. G.R. Rinsma Thema: Zalig zijn de rouwenden

Gemeente van onze Heer Jezus Christus

Ik stond in het Kruidvat bij de kassa. Maakte een praatje met de caissière. En aan haar accent kon ik horen dat ze niet van hier kwam. Ik vroeg: mag ik eens raden waar u vandaan komt? Ze glimlachte en zei: wat denkt u? Bosnië. Ze keek me even verbaasd aan. Dat klopt. Sarajevo, vroeg ik? Nee, schudde ze. Tuzla. Nee, Vukovar. Nog oostelijker. Ik ga het op. Srebrenica. Toen keek ik verbaasd. Srebrenica? En toen zei ze: dan hoeft ik verder niks te zeggen.

Ik zei verder niks, maar later dacht ik: zou ze familie hebben verloren? Zou ze verdriet hebben? En: zou ze ruimte hebben om daarover te praten, om het met anderen te kunnen delen?

Want er zijn veel soorten van verlies. Maar het verdriet om het verlies is universeel. Rouw is onze reactie op het verlies van liefde. Als we beroofd zijn van het liefste wat we op aarde bezaten. Vader, moeder, man vrouw, kind, kleinkind. Ouderlijk huis, huis en haard, vaderland. Maar niet alleen mensen rouwen. Zelfs bij dieren zie je vormen van rouw. Bij onderzoek naar het gedrag van olifanten in Afrika werd een vrouwtjesolifant gezien die haar al enkele dagen dode kind op haar slag tanden meedroeg. Ze legde het alleen neer om te eten of te drinken. Ze kwam natuurlijk niet zo snel vooruit, maar de kudde wachtte op haar. En ook blijken vrouwelijke olifanten die volmaakt gezond lijken, na het sterven van hun kind dagenlang lethargisch en sjokken traag achter de rest van de familie aan.¹ Zulke observaties zijn er ook van gorilla's: in een Duitse zoo liep een wijfjesgorilla dagenlang met haar dode jong op de arm. In een dierenpark in Hongarije wou een olifantenjong van twee jaar niet van zijn dode moeder wijken, die jong was gestorven aan een tumor. Zwanen of dieren die een partner kiezen voor het leven, treuren wanneer die geliefde sterft en sterven vaak zelf korte tijd later.

Mensen en zelfs sommige dieren kennen verdriet. Dat is duidelijk. Maar is ook ruimte voor? Wordt er ook ruimte voor geboden?

Zo'n vraag komt bij me op na de zelfmoord van die Duitse doelman. Robert Enke op 11 november. Er is een afscheidsbrief gevonden, maar daarover is nog niks bekend gemaakt.²

¹ Linda Hagestein: Internet: Rouw bij olifanten De vraag: 'Rouwen olifanten om hun doden?', kan ik door deze voorbeelden volmondig met JA beantwoorden. Bij het toeschrijven van rouwgedrag bij olifanten is absoluut geen sprake van antropomorfisme (het toeschrijven van menselijke gevoelens aan dieren). Er wordt geen menselijk gedrag op de olifanten geprojecteerd, maar er zijn objectieve waarnemingen gedaan waaruit blijkt dat deze dieren zich bij een sterfgeval anders gedragen dan gewoonlijk en ook dat er een patroon in die gedragingen zit. Het is authentiek gedrag voor deze diersoort. Rouw is dus een cultuurvorm bij olifanten en als zodanig niet te objectiveren. Wel kun je door waarnemingen objectief vaststellen welke gedragsvormen voorkomen, hoe vaak die verschillende gedragsvormen voorkomen en in welke sociale context dit gebeurt.

Dieren kennen, net als de mens, emoties en gevoelens. Mensen die rouwen, gedragen zich op een bijzondere manier. Deze gedragsveranderingen zie je o.a. ook bij olifanten. Onderzoekers hebben waargenomen dat olifanten in voor hen verdrietige situaties (zoals gevangenschap, verdriet, pijn lijden) huilen: er stromen tranen uit hun ogen en soms maken ze geluiden, die op snikken lijken. Uit het Olifantjes Weeshuis in Nairobi (Kenia) komt het verhaal dat babyolifantjes die hebben gezien hoe hun familie door stropers werd uitgeroeid en er getuige van zijn geweest dat de slag tanden werden afgesneden, 's nachts schreeuwend wakker werden.

² Nationaltorhüter Robert Enke hat sich vor einen Regionalzug geworfen – nahe dem Grab seiner Tochter. Er galt als labil und war offenbar in psychologischer Behandlung. Sein letztes Training absolvierte Enke am Tag seines Todes. Diese Nachricht erschüttert die ganze Bundesliga.

Maar wel was bekend dat hij in 2006 zijn dochtertje had verloren en daar zwaar onder gebukt ging. En ook dat Enke de plek van zijn dood 100 meter van zijn dochters graf had gekozen.

Zijn voetbalmakkers waren aangeslagen en schreven: 'Lieve Robert, het is niet gemakkelijk om vanavond onze voetbalschoenen aan te trekken, het veld op te gaan en negentig minuten te doen waar jij zo van hield', En verder: „Waarom konden wij je niet helpen? Waarom kon en wilde je ons niet van je problemen vertellen? Waarom is het in onze prestatiesport en in onze prestatie maatschappij niet mogelijk om over je angst en ziekte te praten?"

Hoeveel ruimte is er voor verdriet, hoeveel ruimte hebben wij voor verdriet?

In onze calvinistische traditie niet zo heel veel. Niet voor verdriet, niet voor tranen. Er was soms zelfs geen ruimte voor een begrafenisdienst in de kerk. Dat gebeurde dan vanuit een bijgebouwtje zonder dat er een dominee aan te pas kwam. En vaak werd dan als troost gezegd: je moet maar zo denken: hij heeft het beter zo! Of: vroeg gestorven, jong bij God!

AFP Enke mit seiner Tochter Lara, die an einem Herzfehler starb

Enke war am Dienstagabend um 18.25 Uhr an der Bahnstrecke in Eilvese in der Nähe seines Wohnortes bei Hannover von einem Regionalzug erfasst worden. Er tötete sich wenige 100 Meter vom Grab seiner Tochter Lara entfernt. Das Mädchen war 2006 im Alter von zwei Jahren an einem Herzfehler gestorben. Der Nationaltorwart hinterlässt seine Ehefrau und eine acht Monate alte Adoptivtochter.

Lara Enke ist tot. Die kleine Tochter von Hannovers Torhüter Robert Enke (28) starb im Alter von nur zwei Jahren gestern in der Medizinischen Hochschule (MHH) in Hannover. Die Kleine hatte zwei Jahre tapfer um ihr Leben gekämpft. Am 31. August 2004 kam Lara mit einem schweren Herzfehler (Hypoplastisches Linksherz-Syndrom) zur Welt. Direkt nach der Geburt die erste von insgesamt drei Operationen am offenen Herzen. Die letzte dann im Januar. Anfang März durften Robert Enke und Teresa ihre Tochter endlich nach Hause holen. Am 19. März feierte der Torhüter mit Lara auf dem Arm den 1:0-Sieg gegen Köln. Danach sagte er: „Die lebensgefährliche Phase ist vorbei. Aber richtig gesund wird Lara nie werden.“ Sie wurde über einen Schlauch in der Nase künstlich ernährt, musste starke Medikamente schlucken. Die schädigten ihr Gehör. Deshalb wurde sie letzten Freitag erneut operiert. Enkes Berater Jörg Neblung: „Sie war stabil. Deshalb sollte die OP jetzt gemacht werden.“

Samstag durfte Lara die Intensivstation verlassen. Doch in der Nacht zu Sonntag gab es plötzlich Komplikationen. Enke war die ganze Zeit bei ihr. Zwischen 4 und 5 Uhr starb Lara. Neblung: „Die genaue Todesursache ist nicht bekannt.“ Die Kripo war bereits gestern zur obligatorischen Leichenschau im Krankenhaus. Neblung: „Möglichlicherweise wird eine Obduktion angeordnet. Die Eltern sind aber dagegen.“ Tiefe Trauer in der Bundesliga und bei Enkes Klub Hannover 96.

Trainer Dieter Hecking: „Es ist tragisch. Klar, dass Robert bis auf weiteres freigestellt ist. Da wird einem vor Augen geführt, dass die Familie viel wichtiger ist als Profi-Fußball.“

Als we dan vandaag de zaligsprekingen lezen³, dan valt op dat Jezus juist wel ruimte biedt; zalig zijn zij die treuren, want zij zullen getroost worden.

Dat woord 'treuren' is wat misleidend, want het heeft bij ons de betekenis van licht verdrietig zijn. Andere vertalingen zijn directer: *Zalig zijn wie rouwdragen, want zij zullen getroost worden. Blessed are they that mourn: for they shall be comforted. Selig sind, die da Leid tragen; denn sie sollen getröstet werden.*

Daarom is het beter om over rouwenden te spreken: niet alleen omdat op andere plaatsen het Griekse grondwoord ook zo vertaald wordt, maar ook omdat we onmiddellijk begrijpen, voelen wie bedoeld wordt en waar het om gaat.⁴

Zalig zijn de rouwenden, zegt Jezus. Laat dit nou eens goed op u in werken. Dan ontdekken we dat Jezus rouw, verdriet van mensen niet wegmoffelt, maar in het centrum zet. Erkent als gegeven. Volstrekt serieus neemt. Alle aandacht geeft. En dan valt op dat Jezus die rouw niet ontkent, bagatelliseert. Dat Jezus niet zegt: stop nou eens met huilen, want daarmee krijg je hem toch niet terug. Dat Jezus niet informeert: ben je er al een beetje over heen? Dat Jezus niet zegt: je bent nog jong, je kunt nog een kind krijgen. Dat Jezus niet vraagt: ben je niet bezig je verdriet te koesteren? Dat Jezus niet zegt: het leven gaat door, tijd heelt alle wonden. Dat Jezus niet zegt: je moet maar zo denken. Al die vormen waarmee mensen elkaar laten merken, dat verdriet er niet mag zijn, en als het er is, het liefst zo gauw mogelijk over, horen we niet. Nee, wat we horen, is dat Jezus' hart uitgaat naar de rouwenden, om het te laten volgen door een belofte. Zij zullen getroost worden. Alleen zegt Jezus hoe en waardoor, en door wie. De zachtmoedigen zullen de aarde beërven; wie hongeren en dorsten naar de gerechtigheid zullen worden verzadigd. Maar de rouwenden, hoe en door wie zullen ze getroost worden?

Voor de profeet Jesaja is dat geen vraag: Zoals iemands moeder hem troost, zo zal Ik u troosten, ja, in Jeruzalem zult gij getroost worden. Want de HERE troost Sion, Hij troost al haar puinhopen. Voor Paulus ook niet. Geloofd zij de God en Vader van onze Here Jezus Christus, de Vader der barmhertigheden en de God aller vertroosting, die ons troost in al onze druk, zodat wij hen, die in allerlei druk zijn, troosten kunnen met de troost, waarmede wijzelf door God vertroost worden.⁵

En voor Jezus? Hij zelf zal mensen troosten. Door het verdriet van mensen op te merken, door hun leed te zien, aan te horen; door met ontferming over hen bewogen te zijn. Tot tranen toe geroerd te zijn. Als iedereen wilde doorlopen, bleef hij stil staan. Als iedereen haast had, bleef hij wachten, waar iedereen negeerde, schonk hij aandacht, waar iedereen uitsloot, slot hij in de armen; waar iedereen dacht dat de dood het laatste woord zou hebben, wekte hij tot leven.

Jezus had ruimte voor verdriet, aandacht voor verdriet, hart voor verdriet. Was dat niet al een begin van troost? Zoals in dat kinderliedje van Hanna Lam: Als je geen antwoord geeft op verdriet, zullen de tranen niet drogen. Als je het leed in de wereld niet

³ En ik dacht aan de woorden van Jezus: dezelfde als die we net hebben gehoord. Zalig zijn zij die. Mooie woorden, maar komen ze niet te laat? Te laat voor de slachtoffers. Te laat voor de overledenen. Te laat voor de gestorvenen? Ik weet: in de katholieke kerk en leer is er een hele theologie om heen gebouwd. Worden en kunnen mensen na hun dood zalig worden verklaard, heilig. Daarom wordt in de katholieke kerk deze tekst gelezen op Allerheiligen. En Allerzielen. Maar Jezus heeft geen doden op het oog, maar levenden. Mensen die hij voor zich ziet. Mensen, die hem gevolgd zijn. Toen hij nu de scharen zag. Dat woord zullen we nog veel tegenkomen in het Mattheüs-evangelie. En elke keer zullen we dan ook horen dat Jezus bij het zien van die scharen met ontferming bewogen was. Geraakt tot in het diepst van zijn wezen.³

⁴ Ook Oussoren vertaalt het grondwoord soms met rouwenden. "om alle rouwenden te troosten,- om voor de rouwenden van Sion uit te stallen, om hun te geven: een hoofdtooi in plaats van as, verrukkelijke olie in plaats van rouw, een mantel van lofzang in plaats van een kwijnende geest."

⁵ 2 Corinthians 1:3-4

ziet, worden Gods woorden verbogen.

En daarom is het mijn overtuiging mag er juist in het geloof volop ruimte zijn voor verdriet; volop ruimte voor tranen. Want zeg mij, als er geen tranen zijn, mogen zijn, hoe kan God ze dan ooit afwissen? Als er geen tranen zijn, mogen zijn, hoe zal God ze dan ooit kunnen drogen? En ze opvangen in zijn kruik? (Jesaja 25:8b) Tot het moment waarvan Johannes zegt: En ik hoorde een luide stem van de troon zeggen: Zie, de tent van God is bij de mensen en Hij zal bij hen wonen, en zij zullen zijn volken zijn en God zelf zal bij hen zijn, volken zijn en God zelf zal bij hen zijn, en Hij zal alle tranen van hun ogen afwissen, en de dood zal niet meer zijn, noch rouw, noch geklaag, noch moeite zal er meer zijn, want de eerste dingen zijn voorbijgegaan.

Dan zal God ons troosten zoals een moeder haar kind.

*Zij kan me troosten
zoals niemand dat kan
Ze doet me weer hopen
als ik klein ben en bang*

*Zij weet de woorden
ze ziet het moment
Zij kan me troosten
wanneer niemand mij kent*

*Hier stopt de tijd
als zij me teder omarmt
geen vragen, geen verwijt
alleen haar liefde die mij verwarmt*

*Ik hoef niets te vrezen
Niets is haar ooit teveel
Ze kan me genezen
Zij maakt me weer heel
Want zij weet de woorden
ze ziet het moment
Zij kan me troosten
wanneer niemand mij kent*

Amen.

*Zondag 20 november 2009
schriftlezing: Matteüs 5:1-12*